

Principles for Enhancing the National Identity of Iranians from the Perspective of Ayatollah Khamenei with a Soft-Technological Approach

Abbasali Rahbar

Professor of Political Science, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran.

aa.rahbar@atu.ac.ir

 0000-0000-0000-0000

Abstract

National identity is considered one of the most significant, legitimate, and encompassing forms of social and collective identity, to the extent that it guides a collective “we” that is affiliated with and committed to symbols such as territory, history, language, religion, state, and national literature. Among its constitutive elements, collective awareness, shared mental experiences, and the beliefs of the people play a highly influential role in forming an image of the nation as a unified whole within a gradual and purposeful process that stabilizes and sustains the trajectory of nations. Among contemporary approaches to identity studies is the soft-technology approach to national identity. Soft technology, in contrast to hard technology, functions as a problem-solving instrument and a specific method for accomplishing tasks. Its “soft” characteristic refers to its software-based, cultural, and human dimensions. Within this framework, national identity is understood as a process of “identity construction” and as the development and deepening of identity. Given the important role of the leadership of the Islamic Republic of Iran in preserving and deepening national identity in the context of global communications and the widespread circulation of information, the main question of this article is: From the perspective of Ayatollah Khamenei, what are the principles for enhancing the national identity of Iranians within a soft-technology approach? The principal hypothesis of this article, grounded in the conceptual framework of national identity and employing an interpretive paradigm and qualitative method with an interpreter-centered analytical model, posits that enhancing Iranian national identity through a soft-technology approach from Ayatollah Khamenei’s perspective entails an inspiring vision based on belief in the greatness of the Iranian nation and the strength of the country; attention to the cultural and civilizational wealth of Islamic Iran; emphasis on power and scientific advancement; adherence to the Imam and the principles of the Islamic Republic; perseverance, unity, and internal cohesion; as well as drawing upon culture, the Persian language, cultural luminaries, and exemplary Iranian heroic and influential figures within the broader context of Iranian soft power.

Keywords: National identity; Soft technology; Identity issue; Independence; Identity affirmation of Iranians.

مقاله پژوهشی

اصول ارتقاء هویت ملی ایرانیان از منظر آیت‌الله خامنه‌ای با رویکرد فناوری نرم

عباسعلی رهبر

استاد علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

aa.rahbar@atu.ac.ir

id 0000-0000-

0000-0000

چکیده:

هویت ملی از مهم‌ترین، مشروع‌ترین و فراگیرترین انواع هویت اجتماعی و جمعی محسوب می‌شود به‌گونه‌ای که خود را راهبری یک «ما»ی جمعی، متعلق و متعهد به نمادهایی چون سرزمین، تاریخ، زبان، دین، دولت و ادبیات ملی می‌داند در این میان سه عنصر آگاهی جمعی، تجارب ذهنی مشترک و باورهای مردم در ایجاد تصویری از ملت به‌مثابه کلیتی واحد در یک پروسه تدریجی و هدفمند در تثبیت و استمرار حرکت ملت‌ها بسیار مؤثر است. از رویکردهای جدید به مطالعات هویتی رویکرد فناوری نرم به هویت ملی است فناوری نرم که در مقابل فناوری سخت مطرح می‌گردد؛ بر حسب «فناوری» بودن خود ابزار حل مسئله و راه و روش مخصوص انجام کارهاست. ویژگی «نرم» بودن آن به ویژگی‌های نرم‌افزاری، فرهنگی و انسانی آن اشاره دارد. هویت ملی در رویکرد فناوری نرم به‌نوعی «هویت‌سازی» و توسعه و تعمیق هویتی است. با توجه به نقش مهم رهبری نظام جمهوری اسلامی ایران در حفظ و تعمیق هویت ملی و در فضای ارتباطات جهانی و فراگیری اطلاعات، سؤال اصلی این مقاله این است که از منظر آیت‌الله خامنه‌ای، اصول ارتقاء هویت ملی ایرانیان با رویکرد فناوری نرم چیست؟ فرضیه اصلی این مقاله با چارچوب مفهومی هویت ملی و استفاده از پارادایم تفسیری و روش کیفی با الگوی تجزیه‌وتحلیل مفسر محور، عبارت است: ارتقاء هویت ملی ایرانیان با رویکرد فناوری نرم از منظر آیت‌الله خامنه‌ای متضمن بینشی امیدآفرین بر پایه باور به بزرگی ملت ایران و قوی بودن کشور، توجه به ثروت فرهنگی و تمدنی ایران اسلامی، اهمیت اقتدار و رشد علمی، تبعیت از امام و اصول جمهوری اسلامی، استقامت، وحدت و انسجام داخلی و همچنین بهره‌مندی از فرهنگ، زبان فارسی و مفاخر فرهنگی و توجه به الگوهای قهرمانی و اثرگذار ایرانیان در بستر قدرت نرم ایرانیان است.

واژگان اصلی: هویت ملی، فناوری نرم، مسئله هویتی، استقلال، تکریم هویتی ایرانیان.

دسترسی به مقالات نشریه علمی مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی (Open Access) است.

نشریه علمی «مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی» تحت مجوز بین‌المللی Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0

مستولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرات مطرح‌شده در متن آن، به عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله است و مورد تأیید / عدم تأیید صاحب امتیاز نشریه مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی نمی‌باشد.

Doi: 10.22034/irsj.2025.503840.1105

(۱) مقدمه

هویت هم به ویژگی یکتایی، فردیت و هم به تفاوت‌های اساسی که یک شخص را از همه افراد متمایز می‌کند اشاره دارد (جنکنیز، ۱۳۸۱: ۵). در همین ارتباط، هویت اجتماعی نمودیافته در شخصیت، جدا از دنیای اجتماعی افراد معنایی ندارد. هرچند افراد بی‌همتا و متغیر هستند، اما شخصیت آنان کاملاً به صورت اجتماعی به واسطه مراحل مختلف اجتماعی شدن و اندرکنش اجتماعی ساخته می‌شود (گل محمدی، ۱۳۸۰: ۵۰). سطح تحلیل هویت هم بسیار مهم است. به این معنا که این واژه انواع و درجات گوناگون دارد که سطوح مختلفی را شامل می‌شود

هویت ملی ایرانی در طی سالیان متمادی دچار تغییرات و تحولاتی شده است و در برهه‌های مختلف تاریخی مؤلفه‌هایی از زنجیره معنایی هویت ملی اهمیت بیشتری پیدا کرده است. یکی از مقاطعی که بر هویت ایرانی بسیار تأثیرگذار بوده است، مقطع انقلاب اسلامی بوده است که با سه‌گانه هم‌افزای فرهنگ ایرانی-اسلامی، رهبری داهیانه و مردم‌نجیب بر ارتقای هویت ملی بسیار تأثیرگذار بوده است و رهبری عارفانه امام (ره) و حکیمانه آیت‌الله خامنه‌ای، افق‌های جدیدی را در سپهر معرفتی هویت ملی مردم ایران باز نموده‌اند. امام خمینی (ره) با تأکید بر هویت انسانی و هویت اسلامی-ایرانی به بازسازی هویت ملی ایرانیان می‌پردازد. از منظر آیت‌الله خامنه‌ای نیز هدف نهایی انقلاب اسلامی، دستیابی و نیل به تمدن نوین اسلامی است که برای دستیابی به آن باید ۵ مرحله اساسی انقلاب اسلامی، نظام اسلامی، دولت اسلامی، جامعه اسلامی و تمدن اسلامی سپری شود. ایشان در این رابطه می‌فرمایند: «... یک زنجیره‌ی منطقی وجود دارد؛ ... حلقه‌ی اول، انقلاب اسلامی است، بعد تشکیل نظام اسلامی است، بعد تشکیل دولت اسلامی است، بعد تشکیل جامعه‌ی اسلامی است، بعد تشکیل امت اسلامی است» (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۰/۷/۲۴) که نقش هویت ملی در این زنجیره پنج مرحله‌ای بسیار مهم است. هویت ملی به‌مثابه قدرت نرم می‌تواند زمینه‌های یک جامعه‌ای را ایجاد کند که دارای عزت ملی و استغنا ملی، جامعه‌ای برخوردار از رفاه و جامعه‌ای دارای در حال پیشروی دائم؛ باشد. نقطه اوج این جامعه، جامعه‌ای است که تخلق به اخلاق انسانی و الهی پیدا می‌کند؛ البته

ناگفته نماند که ایجاد جامعه‌ی اسلامی منجر به یک هدف بسیار بزرگی به نام ایجاد امت اسلامی و تمدن اسلامی خواهد شد.

لذا سؤال اصلی این مقاله این است که اصول ارتقاء هویت ملی ایرانیان از منظر آیت‌الله خامنه‌ای با رویکرد فناوری نرم چیست؟ که در ادامه با چارچوب مفهومی ترکیبی هویت ملی و فناوری نرم و بهره‌مندی از پارادایم تفسیری و روش کیفی سعی می‌شود به سؤال اصلی پاسخ داده شود.

۲) چارچوب مفهومی هویت ملی و فناوری نرم

الف) هویت شناسی

هویت مقوله‌ای چهل تکه و چندبعدی است که به بازیگری، ایفای نقش و اعتماد به نفس می‌انجامد. اینکه جنبه‌های مختلف هویت را بشکافیم، به ما امکان می‌دهد که از تار خاصی که بر اطراف خود تنیده‌ایم به درآییم و قبول کنیم که هر یک از ما از چندین آبشخور متعدد سیراب می‌شویم (رجایی، ۱۳۸۳: ۴۷).

در جامعه‌شناسی واقعیت ذهنی در خودآگاهی و واقعیت عینی در کنش اجتماعی جستجو می‌شود. بر این اساس هویت و آگاهی شخص به گروه و جامعه خود به خود می‌داند که در کنش‌های اجتماعی به صورت تدریجی شکل می‌گیرد (گیدنز، ۱۳۷۷: ۸۷).

همچنین هویت می‌تواند دربرگیرنده همه نقش‌ها و گرایش‌های فرد باشد که در طول مدت اجتماعی شدن درونی کرده است. هویت حاصل دیالکتیک واقعیت ذهنی و واقعیت عینی است که در برابر ساختارهای اجتماعی معین واکنش نشان داده و موجب حفظ، تغییر یا شکل‌گیری مجدد ساختارهای اجتماعی می‌شود (لوکمان و برگر، ۱۳۷۵: ۲۳۶) در تعریفی دیگر از هویت گفته می‌شود: «هویت معنای ذهنی شامل ارزش‌ها، اعتقادات، هنجارها، نمادها، طرز تلقی‌ها و آگاهی مختص به یک «خود» فردی یا اجتماعی و احساس تعلق و تعهد نسبت به آن خود است» (جنکینز، ۱۳۸۱: ۳). در نگاه مختار نویسنده، طرح مفهومی هویت ملی به تمایزگذاری با عناصر غیرهویت‌ی و همسان‌گرایی با عناصر خود هویتی اشاره دارد.

ب) هویت ملی

هویت ملی از مهم‌ترین، مشروع‌ترین و فراگیرترین انواع هویت اجتماعی و جمعی محسوب می‌شود به‌گونه‌ای که راهبری یک «ما»ی جمعی خود را متعلق و متعهد به نمادهایی چون سرزمین، تاریخ، زبان، دین، دولت و ادبیات ملی می‌داند. در این میان سه عنصر آگاهی جمعی، تجارب ذهنی مشترک و باورهای مردم در ایجاد تصویری از ملت به‌مثابه کلیتی واحد در یک پروسه تدریجی و هدفمند در تثبیت و استمرار حرکت ملت‌ها بسیار مؤثر است. باید هویت ملی را بسان یک سازه از سطح کلاسیک هویت در نظر گرفت که با توجه به ابعاد آن باید به بازتولید مفهومی جدید متناسب با مقتضیات تاریخی و فرهنگی هر کشوری برسیم.

هویت امری ملی و جهانی است و به قول جان استوارت هال باید به پرسش هویت برگردیم، زیرا پرسش هویت به‌سوی ما بازگشته است (استورات ها، ۱۳۸۳: ۳۲۰).

با توجه به شرایط قرن بیست و یکم، اهمیت توجه به مسائل فرهنگی، دینی و هویتی بر کسی پوشیده نیست. در عصر جدید، گسترش ارتباطات جهانی و فراگیری اطلاعات هویت ملی به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین اجزای شخصیت اجتماعی و فرهنگی هر ملت، نقش بسیار مهمی در زندگی فردی و اجتماعی - سیاسی دارد. هویت ملی موجب حفظ فرهنگ و تنوع فرهنگی، استقلال یک کشور، ثبات سیاسی و اجتماعی و همچنین تعاملات جهانی می‌گردد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

شکل ۱: اهمیت هویت ملی

ابعاد هویت ایرانی از مناظر گوناگونی مورد بررسی قرار داده شده است؛ که ترسیم ابعاد هفت‌گانه در عبارات زیر یکی از آن تقسیم‌بندی‌ها است:

۱- بعد اجتماعی ۲- بعد تاریخی ۳- بعد جغرافیایی ۴- بعد سیاسی ۵- بعد دینی ۶- بعد فرهنگی ۷- بعد زبانی و ادبی (حاجیان، ۱۳۷۹: ۱۹۳).

-انواع چهارگانه هویت ملی

نوع شناختی هویت ملی نیز شامل نوع ارزشی هویت ملی، نوع احساسی هویت ملی، نوع رفتاری هویت ملی است (رهبر و نادری، ۱۴۰۳: ۶۱-۶۰).

۱-۱ نوع شناختی هویت ملی:

ناظر به مواردی همچون آگاهی از حوادث تاریخ، مطالعه متون ادبی، شناخت میراث‌های فرهنگی، شناخت مفاخر،

۲-۱ نوع ارزشی هویت ملی:

احساس وظیفه در پاسداری از میراث فرهنگی، میهن‌دوستی و تعلق خود به آن، پذیرش سبک زندگی ایرانی و اسلامی، وفاداری و تعهد به هویت دینی و تمامیت ارضی،

۱-۳- نوع احساسی هویت ملی:

خوشایندی و افتخار و لذت به هنرهای ملی (اسلامی و ایرانی)، ترجیح و پسندیدن مراسم ملی (ایرانی و اسلامی)، علاقه به نمادهای هویتی،

۱-۴- نوع رفتاری هویت ملی:

دفاع از تمامیت ارضی، اعتبار و عزت ملی کشور، مشارکت در امور اجتماعی و سیاسی.

سازه‌های مفهومی هویت ملی نیز از عناوین مهم در طرح مفهومی هویت ملی است که شامل تمایز گذاری با عناصر غیر هویتی و همسان گرایی با عناصر خود هویتی است

شکل ۲: سازه‌های مفهومی هویت ملی

ج) هویت ملی و نمادها (هویت‌سازی نمادها)

نمادها و آیین‌ها نقش مهمی در تقویت هویت ملی دارند، آنها از یکسو باعث نهادن سنتی می‌شوند که در تاریخ استمرار می‌یابد و از سوی دیگر حس وطن‌دوستی برانگیخته می‌شود و این نمادها بخشی از عناصر به وجود آورنده همبستگی هستند (مرشدی زاده، ۱۳۸۶: ۵).

دیوید میلر نیز با تأکید بر عنصر باورهای مشترک در شکل‌گیری هویت ملی معتقد است که ایستارها و باورهایی که ملت را می‌سازند، اغلب در لایه‌های عمیق‌تر ذهنی پنهان هستند و در این میان نقش ملت در ایجاد همبستگی و پیوند بین مردم غیرقابل انکار است. (حاجیان، ۱۳۸۸: ۳۶۱).

بر اساس هویت ملی، نظام ارزشی موردنظر دولت‌ها از طریق ابزارهای جامعه‌پذیری به افراد جامعه القا می‌شود و بدون کارویژه جهت‌دهی به اهداف، هویت ملی ممکن نیست (ظهیری، ۱۳۹۰: ۳۸).

د) فناوری نرم

منظور از فناوری نرم که در مقابل با فناوری سخت قرار می‌گیرد، همان «توانایی جهت‌دهی به انگیزه‌ها و رفتارهای انسانی» (درآمدی بر فناوری نرم، ۱۳۹۷: ۱۱) است که برخلاف فناوری سخت ورودی آن از جنس نرم‌افزاری و فکری و خروجی آن نیز شامل الگوها و روش‌های فرهنگ بنیاد است که ناظر بر جهت‌دهی به عامل انسانی برنامه‌ریزی شده است.

نوآوری و بازسازی فناوری نرم عمدتاً حاصل تغییراتی در سبک زندگی (فرهنگ)، ارزش‌ها، سطح نیاز و الگوی تفکر است تا رقابت مستقیم با سایر فناوری‌ها. وجه تمایز نوآوری در فناوری نرم و سخت، آن است که در فناوری نرم، نوآوری قویاً توسط قواعد بازی، نظام‌ها، قوانین، مقررات و سیاست‌ها محدود می‌شود؛ بنابراین، لازمی نوآوری در فناوری نرم، تخریب خلاق قوانین و قواعد کهنه‌ی بازی است. این فرایند اغلب از این الگو پیروی می‌کند: طراحی نظام/روش، کاربست نظام/روش کنش، تولید خدمات عینی و ملموس (فرایند کنش یا اجرا، فرایند تولید خدمات برای مشتری است)، توسعه‌ی معیارهایی برای شکل بخشیدن به قواعد بازی و ساختارها به منظور تسهیل اشاعه، ترویج و کاربرد، تخریب خلاق قواعد بازی، کنش در یک محیط با قواعد بازی جدید و باز تکرار چرخه‌ی نوآوری (زوئینگ، ۱۳۸۴: ۵).

ازجمله مباحث مطرح شده در سطح مدیریتی و حکمرانی مرتبط با فناوری نرم، مفهوم حکمرانی نرم است. بر اساس ادبیات علمی این حوزه، حکمرانی سخت از طریق قوانینی

انجام می‌شود که از معاهدات، بخشنامه‌ها و مقررات ناشی می‌شود، درحالی‌که حکمرانی نرم شامل استفاده از قوانین غیرالزام‌آور است که با وجود این انتظار می‌رود در عمل تأثیراتی ایجاد کند (نجفی رستاقی و عرب حسینی، ۱۴۰۱: ۹۷).

. فناوری نرم همچنین ارتباط مهمی با قدرت نرم دارد به‌گونه‌ای که قدرت نرم استفاده‌ی بهینه از فناوری‌های نرم در عرصه‌ی قدرت و نبرد است.

جوزف نای قدرت نرم را «توان شکل‌دهی به ترجیحات دیگران از طریق قدرت جذابیت» می‌داند (نای، ۱۳۸۷: ۴۳)؛ که در فرهنگ، ارزش‌ها و سیاست خارجی یک کشور متجلی می‌شود (نای، ۱۳۸۷: ۵۱). بر اساس نظریه قدرت نرم جوزف نای، ماهیت قدرت نرم بر مبنای توانایی شکل‌دهی به ترجیحات دیگران استوار است و این امر به‌گونه‌ای ناملموس و با استفاده از جاذبه‌های فرهنگی، ارزش‌ها و نهادهای سیاسی انجام می‌شود (پورسعید، ۱۳۸۹: ۶۷). مسلم است که توانایی شکل‌دهی ترجیحات دیگران نیازمند یک کار فرهنگی است و از طریق تأثیرگذاری بر ذهن و روان مخاطبان انجام می‌پذیرد و آن‌ها را قانع می‌سازد که موضوعی را بپذیرد یا مانند آن عمل کنند و به‌هیچ‌وجه چنین امری از طریق کاربرد زور فیزیکی امکان‌پذیر نخواهد شد.

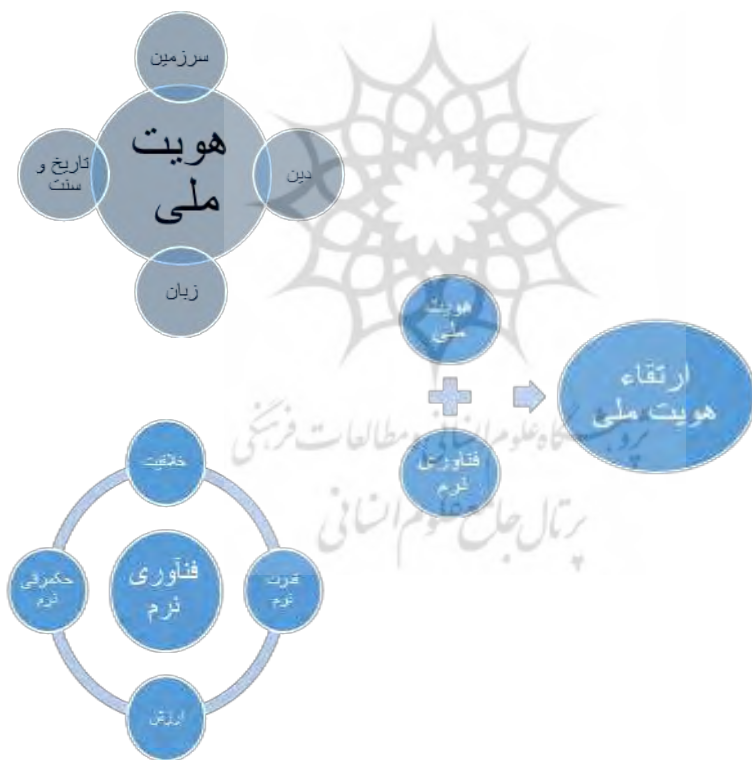
قدرت نرم توان به دست آوردن خواسته‌ها از راه ایجاد جذابیت و اقناع است که این کار از راه جذابیت‌های فرهنگی، ایده‌های سیاسی، تولید علم و فناوری و جز آن انجام می‌شود. در تعریف قدرت نرم آمده است که اگر قدرت به معنای «توانایی نفوذ بر رفتار دیگران برای گرفتن نتیجه مطلوب» تعریف شود، در این صورت می‌توان گفت که قدرت نرم توانایی به دست آوردن خواسته‌ها و اثرگذاری بر رفتار دیگران از طریق مجذوب کردن به جای اجبار، تهدید است. قدرت نرم بر جذابیت و کشش مبتنی است که از طریق جذابیت‌های فرهنگی، ایده‌های سیاسی و سیاست‌های متنوع صورت می‌گیرد (رهبر، ۱۳۹۴: ۱۱).

ابزارهای حکمرانی ابزارهای سخت و ابزارهای نرم است ابزار سخت حوزه الزام‌آور قوانین و اجبار است و حوزه نرم حوزه داوطلبانه است که پذیرش اجبار به طور نسبی در آن کم‌تر است حوزه ابزار سخت ثابت و راهبری بالا به پایین است درحالی‌که حوزه ابزار

نرم انعطاف‌پذیرتر و راهبری پایین به بالاست در حوزه ابزاری حکمرانی نرم برجسته کردن اهداف و ارزش‌ها و محتوای تفسیرپذیر بیشتر مورد توجه است (اکبری و عبدالحسین زاده، ۱۴۰۲).

بهره‌نهایی از مدل مفهومی

بهره‌نهایی از مدل مفهومی مقاله برگرفته از عناصر هویت ملی است که راهبری یک «ما»ی جمعی است که خود را متعلق و متعهد به نمادهایی چون سرزمین، تاریخ، زبان، دین، دولت و ادبیات ملی دانسته و با ابزار فناوری نرم در قالب تشخیص مسئله و راهبردشناسی باعث ارتقاء قدرت نرم و توجه به حکمرانی نرم می‌گردد:

شکل ۳: چارچوب مفهومی ارتقاء هویت ملی

۳) ایده کلی اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای

جهت فهم کلی هویت ملی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای لازم است بر اساس نگاه فناورانه نرم یک طرح کلی از اندیشه‌های ایشان داشت که می‌توان این نمای کلان اندیشه را در کتاب طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن ایشان دید. آیت‌الله خامنه‌ای مجموعه عقاید اسلامی را از زبان قرآن به‌گونه‌ای بیان می‌کرد که مردم به فکر ایجاد جامعه اسلامی نیز می‌افتادند. ایمان، توحید، نبوت و ولایت چهار موضوعی بودند که در این سلسله سخنرانی‌ها با رویکردی بدیع و منسجم مورد بحث قرار گرفته بود و علاوه بر تبیین کلی مبانی اندیشه اسلامی، بن‌مایه‌های فکری مکتب امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی را نیز به‌خوبی نشان می‌داد. ایشان ایمان واقعی را ایمانی می‌دانند که آگاهانه و مسئولیت‌پذیر باشد و آن را ارزشمند می‌دانند. سپس ایشان، توحید را معرفی کرده و می‌گویند نمود آن در زندگی فرد موحد این است که زیر بار سلطه خدایان دروغین - اعم از ابلیس و طواغیت و هواهای نفسانی و ... - نرود. آنگاه برخی از ویژگی‌های یک جامعه موحد را بیان می‌کنند. ایشان در مبحث ولایت، ابتدا به شرح مفهوم ولایت و ابعاد آن (پیوند درونی جامعه اسلامی، نحوه ارتباط با جوامع غیرمسلمان و پیوند بین امام و امت) می‌پردازند و بعضی از زوایای آن را تبیین می‌کنند.

۴) هویت ملی در نگاه آیت‌الله خامنه‌ای

در نگاه آیت‌الله خامنه‌ای، احساس هویت جمعی نیاز مهم جوامع است که عامل تعیین‌کننده‌ای برای پیشرفت و پیروزی یک ملت خواهد بود. این هویت ملی و احساس جمعی نقش سرعت‌دهنده‌ای در استفاده از امکانات و ظرفیت‌های یک کشور را دارد. ایشان می‌فرماید: هر مجموعه‌ی انسانی به یک هویت جمعی احتیاج دارد و باید احساس اجتماع و بستگی و هویت جمعی کند. در کشورهای دنیا معمولاً روی مفهوم ملیت تکیه می‌کنند. بعضی جاها هم روی قومیت تکیه می‌کنند. ملیت چیست؟ یک هویت جمعی است که با برخورداری از آن، هر کشور می‌تواند از همه امکانات خود برای پیشرفت و موفقیت استفاده کند (خامنه‌ای، بیانات: ۸۰/۸/۱۲).

ایشان همچنین بر اهمیت نقش انقلاب اسلامی در هویت بخشی به هویت ملی ایرانیان تأکید می‌نماید که این هویت انقلابی منافع ملی مردم ایران عزیز را نیز تبیین کرد و نمونه تاریخی آن هم مشخص است که ملت ایران با وجود امکانات متنوع انسانی و سرمایه‌ای در دوران مشروطه و رژیم پهلوی نتوانست منافع ملی خود را در حد بایسته تأمین نماید. ایشان می‌فرمایند: یکی از کارهای بزرگ انقلاب اسلامی همین است که یک هویتی برای ملت تعریف کرد و بر آن پافشاری کرد؛ منافع ملی را بر اساس آن استخراج کرد و استنباط کرد و ترسیم کرد و تصدیق کرد و دنبال کرد. ما در آن شکل قبلی به منافع ملی هم واقعاً نمی‌رسیم؛ کما اینکه شما ملاحظه کنید کشور ما با این همه سرمایه، با این همه امکانات، به خاطر از دست دادن همین هویت، از دوران مشروطه تا قبل از انقلاب هیچ پیشرفت متناسب با شأنش و متناسب با آن سلیلی که در دنیا بود نداشت. در دنیای پیشرفته و فعال و زنده، حرکت به سمت جلو از لحاظ علمی، از لحاظ فناوری، از لحاظ بخش‌های مختلف زندگی جور دیگری پیش رفت؛ [اما] در کشور ما نه؛ توقف و رکود حاکم بود؛ اما از انقلاب به این طرف با تغییر این نگاه، وضعیت عوض شده. ما از بعد از انقلاب احساس می‌کنیم پیشرفت داریم، احساس می‌کنیم داریم به جلو حرکت می‌کنیم؛ البته عقب‌افتادگی‌ها زیاد است، اما پیشرفت محسوس است (خامنه‌ای، بیانات: ۹۶/۳/۲۲).

۵) اصول ارتقاء هویت ملی در بینش آیت‌الله خامنه‌ای با رویکرد فناوری نرم

از منظر آیت‌الله خامنه‌ای مهم‌ترین وظیفه یک ملت که باید اصرار بر حفظ آن داشته باشد حفظ هویت ملی است اما منظور از حفظ هویت ملی ناظر به حفظ منافع و تشخیص منافع ملت‌ها است و همچنین ایشان ضمن رد هرگونه سلطه سیاسی و سلطه فرهنگی، باور دارند که ملت‌ها باید امکانات و ظرفیت انسانی و مادی خودشان را پیدا کنند و بر آن‌ها تسلط داشته باشند. این عبارات ناظر به حکمرانی نرم یک ملت و در نتیجه ناظر به قدرت نرم و جذابیت یک ملت عزیز است که با سلطه و غصب سرزمین و غصب فرهنگ مقابله می‌کند. ایشان در همین رابطه می‌فرماید: حفظ هویت ملی مهم‌ترین وظیفه ملت‌هاست (خامنه‌ای، بیانات: ۸۱/۷/۲۹). ما می‌گوییم ملت‌ها هویت خودشان را باید حفظ کنند؛ منافع خودشان را باید حفظ کنند؛ منابع طبیعی‌شان باید برای خودشان باشد؛ دیگران نباید به

این‌ها زور بگویند؛ نباید سرزمین این‌ها را غصب کنند؛ نباید بر این‌ها سلطه‌ی سیاسی و فرهنگی پیدا کنند؛ این حرفی است که همه‌ی ملت‌ها و بسیاری از دولت‌ها این حرف را قبول دارند و از بن دندان این حرف را می‌پذیرند (خامنه‌ای، بیانات: ۸۶/۲/۲۷).

از منظر بینش اجتماعی سیاسی، می‌توان به چند اصل زیر در مقام بایسته‌های اصولی ارتقاء هویت ملی با رویکرد فناوری نرم اشاره کرد:

۵-۱- اصل تقدم هویت اخلاقی - فطری بر هویت سیاسی

در منطق هویت سنجی آیت‌الله خامنه‌ای، احیاء هویت ملی به‌نوعی با احیاء هویت فردی همراه است. بدون احیاء فردی و فطری، احیاء جمعی و بیداری هویت ملی صورت نخواهد گرفت این نوع رستاخیز فردی نوعی قدرت نرم در رویکرد فناوری نرم است. ایشان اشاره دارند: «قرآن کریم برای هویت انسان اهمیت قائل است. تعبیری که در قرآن وجود دارد، «نسیان» است که به شکل‌های مختلفی در قرآن کریم آمده است. آن چیزی که بیش از همه تکان‌دهنده است، نسیان نفس است: «وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ» (سوره حشر آیه ۱۹) مثل کسانی نباشید که خدا را فراموش کردند، خدا هم آن‌ها را دچار خودفراموشی کرد. البته در ادبیات سیاسی، خودفراموشی به معنای فراموش کردن هویت خود، چیز خیلی بدی است - قوم و ملتی هویت و تاریخ و فرهنگ و زبان خود را فراموش کنند؛ که نتیجه‌ی آن، ذلت و بدبختی این قوم خواهد بود - لیکن در ادبیات اخلاقی، اهمیت خودفراموشی، بیشتر است و خطرش حتی سنگین‌تر از خودفراموشی سیاسی است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۰/۹/۲۱).

همان‌طور که اشاره شد در ادبیات اخلاقی و ادبیات سیاسی خودفراموشی و نسیان حقیقت وجودی متضمن بدی‌ها و انحطاط سیاسی و اخلاقی جامعه واحد بود اما در نگاه آیت‌الله خامنه‌ای، خودفراموشی اخلاقی مهم‌تر از خودفراموشی سیاسی است. مبنای خودفراموشی اخلاقی بر فراموشی خدای مهربان است و این خودفراموشی باعث خودفراموشی اخلاقی و عرفانی می‌گردد و این خودفراموشی اخلاقی باعث خودفراموشی سیاسی و نسیان هویت ملی می‌گردد.

لازم به ذکر است بر اساس تفسیر نور، غفلت، خطرناک‌ترین آفت انسان است. کسی که خدا را فراموش می‌کند، قهراً فردی بی‌راهه، بی‌رهبر، بی‌هدف و بی‌قانون، غرق در شهوات می‌شود و تمام هدف‌ها و عملکردش سلیقه‌ای و مطابق تمایلات و هوس‌های خودش می‌شود و این بزرگ‌ترین خطر برای انسان است. کسی که لطف او را فراموش کند، مأیوس شده و به بن‌بست می‌رسد. کسی که عفو او را فراموش کند، خود را قابل اصلاح نمی‌بیند و دست به هر کاری می‌زند. کسی که رهبران الهی را فراموش کند، دنبال هر طاغوتی می‌رود و فاسد می‌شود. کسی که قانون او را فراموش کند، هر روز به سراغ صدایی می‌رود و سردرگم می‌شود. کسی که راه او را فراموش کند، در میان صدها راه دیگر گیج شده و به بی‌راهه می‌رد. (قرائتی، ۱۳۸۳: ج ۹: ۵۴۹) و این فراموشی‌ها مقدمه خودفراموشی فردی و جمعی خواهد بود.

۲-۵- اصل توجه به مختصات حقیقی هویت و اصل استقامت

هویت فردی و هویت ملی با رویکرد فناوری نرم که معطوف به خلاقیت و نوآوری است در بیانات آیت‌الله خامنه‌ای جلوه خاصی دارد. کیستی جوان در پاسخ به هویت وی است و تحقیر و محدود کردن جوانان به نوعی انحطاط هویت وی محسوب می‌شود. نکته مهم این است که باید خودیابی حقیقی نسبت به داشته‌های فردی و اجتماعی صورت گیرد. باید در مقام ارتقاء هویت ملی با رویکرد فناوری نرم، داشته‌ها و فرصت‌های ایران اسلامی را دید. ایران را به‌عنوان یک کشور ثروتمند و صاحب نیروهای انسانی باهوش و کارآمد دید. از طرف دیگر لازم است به عمق راهبردی و اثرگذاری ملت عزیز ایران باور داشت؛ باوری که با دلیل و اقناع و یقین همراه باشد.

از نظر من مهم‌ترین و عمده‌ترین نیاز جوان، هویت است؛ باید هویت و هدف خودش را بشناسد؛ باید بداند کیست و برای چه می‌خواهد کار و تلاش کند. دشمن می‌خواهد هویت جوان ایرانی را از او بگیرد؛ اهداف را از بین ببرد؛ افق‌ها را تیره کند؛ به او بگوید تو یک موجود حقیر و محدود هستی؛ پیش من بیا تا تو را زیر بال بگیرم. معلوم است؛ کشور ثروتمند ایران و منطقه بسیار مهم و راهبردی ما و تأثیرات فراوانی که این ملت از همه سو می‌تواند بگذارد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۰/۲/۱۲).

از نکات مهم در ارتقای هویت ملی توجه به استقامت و ایستادگی ملت‌ها است و آیت‌الله خامنه‌ای اشاره دارند که: آن چیزی که به ملت‌ها هویت می‌دهد، شخصیت می‌دهد، عظمت می‌دهد، به حفاظت از خود ملت‌ها و فرهنگ آن‌ها کمک می‌کند، استقامت آن‌ها و ایستادگی آن‌ها است. استقامت یعنی چه؟ یعنی آن خطّ مستقیمی را که انسان پیدا کرده، ادامه بدهد؛ نگذارد زاویه پیدا بشود. مشکل ملت‌ها زاویه پیدا شدن است. یک خطی را شروع می‌کنند، بعد یک مقداری می‌روند، یا خسته می‌شوند یا جاذبه‌های دنیایی، آن‌ها را به خودش جذب می‌کند و زاویه پیدا می‌کنند. ... (استقامت) این هویت را حفظ می‌کند، به یک ملت، یک جمعیت هویت می‌دهد. باید خسته نشد، باید ناامید نشد، باید از عریده‌های دشمن خوف نکرد. برادران عزیز، خواهران عزیز! راز ماندگاری این‌ها است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۱/۱۱/۲۶).

۳-۵- اصل تبعیت از امام و اصول جمهوری اسلامی

امام خمینی (ره) به‌عنوان قطب‌نمای حرکت درست ملت در کسب، حفظ و ارتقای هویت ملی ایرانیان از منظر آیت‌الله خامنه‌ای است. با نماد امام (ره)، ملت ایران راه هموار و موفق در ارتقاء هویت ملی و پیشرفت فراگیر خواهد داشت. امام (ره) هم در بعد هویت اخلاقی و هم در بعد هویت سیاسی الگوی زنده‌ای به تبعیت از قرآن و سیره معصومین (ع) برای ساحت هویتی ملت ایران بوده است. ایشان اشاره دارند: امام (ع) حرکتی عظیم را در میان مردم به وجود آورد و روح امید و اعتمادبه‌نفس را در دل مردم زنده کرد. امروز همه‌ی آرمان‌های به حقی که این ملت دارد، به‌وسیله‌ی خط امام و راه امام تأمین می‌شود؛ این را من با محاسبه و دقت و با قرائن و شواهد عینی و ملموس عرض می‌کنم. این ملت اگر امروز بخواهد در مقابل قدرت‌های استکباری شکل گرفته - که به هیچ چیزی کمتر از بلعیدن ملت‌ها قانع نیستند - بایستد و هویت و استقلال خود را حفظ کند و بتواند با رأی و نظر خود، راه زندگی‌اش را انتخاب کند، هیچ راهی ندارد جز این‌که به خط امام و راه امام متمسک شود؛ هم تفکرات او را در مجرای زندگی و عمل و فکر قرار دهد و هم شیوه‌ی او را. شیوه‌ی او، تسلیم شدن به فرم و الگوی بیگانه نبود (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۴/۳/۱۰).

آيت الله خامنه‌اي سعادت کشور را در راه پیروی از خط امام می‌داند که این خط نورانی را مبتنی بر رشد علمی و هويت ملي و دين‌داري و گريز از تحجر و مقدس‌مآبي می‌داند. ایشان می‌فرمایند: اگر سعادت کشور، از طریق اعتلای علمی یا عزت و هويت ملي، یا دين‌داري نظام و مردم و یا گريز از تحجر موردنظر باشد، همه موارد تنها از طریق زنده نگه‌داشتن خط و راه امام (ره) است (خامنه‌اي، بیانات: ۱۳۷۸/۶/۲۷).

آيت الله خامنه‌اي قدرت نرم ملت ايران عزيز را در حفظ اصول جمهوری اسلامی ايران می‌داند که مبتنی بر استقلال، آزادی، دیانت، جمهوریت، عدالت، ظلم‌ستیزی و مقاومت است که این اصول، هويت ملي ما را شکل می‌دهد. ایشان می‌فرماید: اکنون نیز برخی به اسم مقبولیت جهانی و خوشایند کشورهای غربی، این هويت بخشی جمهوری اسلامی را نادیده می‌گیرند و به دنبال تبدیل کردن ايران به کشوری موردپسند غربی‌ها هستند؛ مقبولیت جهانی بسیار خوب است، اما نه به بهای دست برداشتن از اصول جمهوری اسلامی ايران که هويت ملي و جمعی ماست (خامنه‌اي، بیانات: ۱۳۸۲ / ۵ / ۲۷).

آيت الله خامنه‌اي، با بهره‌مندی از قدرت نرم، بنای جمهوری اسلامی را بر دو پایه «دين» و «دانش» دانسته و گفتند: مردم و جوانان ايران با تکیه بر این دو پایه دشمن را در میدان‌های مختلف به عقب‌نشینی وادار کردند و از این پس نیز همین‌گونه عمل خواهند کرد. ایشان علت اصلی مخالفت استکبار جهانی و در رأس آن آمریکای جنایتکار با جمهوری اسلامی را دين و دانش و اتحاد ايرانيان زیر سایه قرآن و اسلام دانستند و گفتند: آنچه آن‌ها به‌عنوان هسته‌اي، غنی‌سازی و حقوق بشر مطرح می‌کنند بهانه است و علت اصلی ناراحتی و مخالفت آن‌ها به میدان آمدن سخن‌نو و توانایی‌های جمهوری اسلامی در عرصه‌های گوناگون علمی و دانش‌های انسانی، فنی و دينی است. ... ملت ايران به توفیق الهی دين خود را و دانش خود را رها نخواهد کرد. ما در راه تقویت ایمان دينی مان و در راه گسترش و عمق دانش‌های متنوع و گوناگون خودمان، قدم‌های بلندی برخواهیم داشت (خامنه‌اي، بیانات: ۱۴۰۴/۵/۷).

۴-۵- اصل وحدت و انسجام

آیت‌الله خامنه‌ای همیشه بر ضرورت اصل اتحاد و انسجام تأکید داشته‌اند. ایشان می‌فرماید: قرآن ما را به وحدت توصیه کرده است. قرآن ما را تهدید کرده است که اگر اتحاد و همبستگی خودتان را از دست بدهید، آبرو و هویت و قدرت شما نابود خواهد شد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۴/۲/۶). با همین ید واحده بودن است که می‌توان از منافع خود، از هویت خود، از حیثیت خود در مقابل خشن‌ترین دشمنان دفاع کرد و دشمن را به حول و قوه‌ی الهی به زانو درآورد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۷/۲/۱۹).

آنچه پیروزی ملت ایران را، حماسه مقابله با تجاوز دشمنان وطن رقم زد، اتحاد و انسجام ملت و نظام بود. بعد از جنگ ۱۲ روزه و دفاع ملی ایرانیان، آیت‌الله خامنه‌ای در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه با اشاره به آشکار شدن چهره، نقشه و اهداف پنهان دشمن متجاوز برای آحاد مردم، گفتند: خداوند نقشه آن‌ها را باطل و مردم را به پشتیبانی از دولت و نظام وارد میدان کرد و مردم نیز برخلاف تصور دشمن به حمایت و پشتیبانی جانی و مالی از نظام برخاستند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۴/۴/۲۵).

آیت‌الله خامنه‌ای همچنین سخن گفتن و کنار هم ایستادن افرادی با وزن مذهبی کاملاً متفاوت و جهت‌گیری‌های سیاسی گوناگون و حتی متضاد را باعث ایجاد اتحاد عظیم ملی خواندند و با تأکید بر ضرورت حفظ این وحدت بزرگ، گفتند: همگان اعم از روزنامه‌نگار، قاضی، مسئول دولتی، روحانی و امام‌جمعه موظف به صیانت و حفاظت از اتحاد ملی هستند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۴/۴/۲۵).

ایشان در بیان الزامات حفظ اتحاد معتقدند: تبیین و رفع مغالطات لازم است اما به میان کشیدن ایرادهای غیر لازم و بحث درباره آن‌ها و جنجال بر روی مسائل کوچک مضر است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۴/۴/۲۵).

۵-۵- تضاد نداشتن اسلامیت و ایرانیت

در نگاه آیت‌الله خامنه‌ای اسلامیت و ایرانیت جدا از هم نیست بلکه یک محلول معرفتی غیر قابل جدایی است. ایشان اشاره دارند: از اوّل انقلاب، یک گروهی سعی می‌کردند گرایش به ملیت را و نام ایران را و بزرگداشت ایران را در مقابل گرایش اسلامی و انقلابی

قرار بدهند و تفکیک کنند بین مسئله‌ی ملیت و مسئله‌ی اسلامیت. جنگ، دفاع مقدس و شهدای عزیز ما این وسوسه‌ی باطل را به طور واضح و به صورت عملی ابطال کردند... اسلامیت و ایرانیت دو قطب متضاد نیستند، یک حقیقت‌اند. هر کسی طرفدار اسلام شد، هر کسی سرباز اسلام شد، از هر ارزشی - از جمله ارزش میهن و وطن - به طور طبیعی دفاع می‌کند. حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيْمَانِ؛ این از ایمان است (رهبر: ۱۴۰۲).

۶-۵- اصل توجه به فرهنگ و زبان فارسی

آیت‌الله خامنه‌ای در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی تأکید بر این که فرهنگ و ارزش‌های فرهنگی، هویت و روح یک ملت است، خاطر نشان کردند: فرهنگ، حاشیه و ذیل اقتصاد و سیاست نیست، بلکه اقتصاد و سیاست حاشیه و ذیل فرهنگ هستند. آیت‌الله خامنه‌ای با اشاره با تأکیدهای قبلی مبنی بر لزوم وجود پیوست فرهنگی برای همه‌ی موضوعات و مسائل مهم در عرصه‌های مختلف افزودند: برخی اوقات ممکن است تصمیم‌گیری‌ها و مصوبات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و حتی علمی، تبعات منفی فرهنگی در جامعه به وجود آورد که دلیل آن نبود پیوست فرهنگی است. ایشان تأکید کردند: برای فعالیت‌های فرهنگی، برنامه‌ریزی ضروری است و نمی‌توان انتظار داشت که فرهنگ کشور اعم از فرهنگ عمومی، فرهنگ نخبگان و فرهنگ دانشگاهی، به خودی خود پیش برود (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۲/۹/۱۹).

آیت‌الله خامنه‌ای همچنین «رصد و شناخت دقیق پدیده‌های نوظهور تهاجم فرهنگی» را قبل از ورود به ایران ضروری دانستند و خاطر نشان کردند: دیر فهمیدن و دیر جنبیدن مشکل‌آفرین است؛ بنابراین باید به موقع و حکیمانه برخورد کرد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۲/۹/۱۹).

از منظر آیت‌الله خامنه‌ای، تهاجم فرهنگی، یک امر منفی است؛ اما تبادل فرهنگی، یک امر مثبت است. ایشان اشاره دارند: در تبادل فرهنگی، هدف، بارور کردن فرهنگ ملی و کامل کردن آن است؛ اما در تهاجم فرهنگی، هدف، ریشه‌کن کردن فرهنگ ملی و از بین بردن آن است. در تبادل فرهنگی، آن ملتی که از ملت‌های دیگر چیزی می‌گیرد، می‌گردد

چیزهای مطبوع و دل‌نشین و خوب و مورد علاقه را می‌گیرد ... تبادل فرهنگی به انتخاب ماست؛ اما تهاجم فرهنگی به انتخاب دشمن است. تبادل فرهنگی انجام می‌دهیم تا کامل شویم؛ یعنی فرهنگ خودی را کامل کنیم؛ اما تهاجم فرهنگی انجام می‌گیرد تا فرهنگ خودی را ریشه‌کن کند. تبادل فرهنگی از چیزهای خوب است؛ تهاجم فرهنگی از چیزهای بد است. تبادل فرهنگی در هنگام قوت و روزگار توانایی یک ملت انجام می‌گیرد؛ ولی تهاجم فرهنگی در دوران ضعف یک ملت است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۱/۵/۲۱).

آیت‌الله خامنه‌ای همچنین در جای دیگری اشاره دارند که سعدی یا مولوی یا حافظ یا فردوسی یا خاقانی حضور دارند در زندگی معنوی ما، در ذهن ما، در فکر ما و صدها سال توانسته‌اند بر روی ذهنیت جوامع ما تأثیر بگذارند؛ و این‌ها هستند که هویت حقیقی فرهنگ ملی را برای ما نگه‌داشته‌اند و نسل به نسل و دست‌به‌دست گردانده‌اند. ... هویت ملت‌ها عبارت است از مشخصه‌های فرهنگی آن‌ها و مزیت‌های فرهنگی آن‌ها؛ این هویت فرهنگی یک ملت را تشکیل می‌دهد. این هویت فرهنگی، اصل است؛ اگر چنانچه این از یک ملتی گرفته شود، این ملت هضم خواهد شد، یعنی در واقع به معنای حقیقی کلمه نابود خواهد شد... هویت فرهنگی، همه‌ی حیات یک مجموعه و یک ملت است. ... اگر این هویت فرهنگی نبود، انقلاب ما هم پیروز نمی‌شد. اگر این هویت فرهنگی نبود، یک امامی مثل امام ما که نهضت را به وجود آورد و به سرانجام رساند، اصلاً خلق نمی‌شد، درست نمی‌شد. امام بزرگوار، ساخته و پرداخته‌ی همین فرهنگ است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۳/۴/۲۱).

در نگاه آیت‌الله خامنه‌ای با توجه به نقش کلیدی که برای زبان و ادبیات در ارتباط با هویت ملی تعریف شد، پاسداشت و مراقبت از آن اهمیت ویژه‌ای دارد. با توجه به تهاجم فرهنگی غرب مدتی ادبیات فارسی - هویت ملی ما به زبان و خط ماست - اصلاً مورد غفلت و بی‌اعتنایی قرار گرفت؛ و خیلی چیزهای دیگر. این، نباید اتفاق بیفتد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۵/۵/۲۳).

۷-۵- اهمیت الگوهای قهرمانی علمی و ورزشی در ایران عزیز

در بینش فرهنگی آیت‌الله خامنه‌ای، جوانان با اراده، جایگاه مهمی در پیشرفت کشور در عرصه‌های مختلف دارند. ایشان در دیدار با قهرمانان و مدال‌آوران ورزشی و المپیادهای علمی جهان گفتند: ایران عزیز ما مظهر امید است؛ مظهر امید است. ... جوان ایرانی با استعداد و توانمند است. این نکته‌ی مهمی است که ما توانایی‌ها و مهارت‌ها و قدرت‌های جوان ایرانی را بشناسیم و بفهمیم. جوان ایرانی آن خصوصیت را دارد که می‌تواند در قلّه قرار بگیرد (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۴/۷/۲۸).

از منظر آیت‌الله خامنه‌ای هر نوع قهرمانی در دنیا یک کمکی می‌کند به افتخار و سرافرازی ملت ایران (خامنه‌ای، بیانات: ۱،۴۰۳/۲/۱۹) ورزش قهرمانی، مظهر تمایلات و استعدادها و تشخص و هویت یک ملت است (خامنه‌ای، بیانات: ۱،۳۹۱/۱۲/۲۱) ایستادن جوان ایرانی بر سکوی قهرمانی، برافراشته شدن پرچم کشور و نواخته شدن سرود ملی مایه تفاخر و مباهات ملت ماست (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۷۵/۱۰/۸). از نگاه آیت‌الله خامنه‌ای ورزشکاران با کسب مقام قهرمانی، درواقع به ملت و کشور خود خدمت می‌کنند و پیام‌های عزم و اراده، ایستادگی و ایمان ملت ایران را به جهانیان می‌رسانند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۱/۱۲/۲۱)؛ و جبهه‌ی استکبار جهانی، از هر پیروزی‌ای که ما به دست بیاوریم، عصبانی و خشمگین می‌شود -چه پیروزی در میدان ورزش، چه در میدان جنگ، چه در میدان علم؛ پس پیروزی شما ورزشکاران، درواقع پیروزی بر جبهه‌ی استکبار هم هست (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۷/۷/۲).

ایشان معتقدند وقتی یک قهرمان کشور ما جلو چشم میلیون‌ها و شاید صدها میلیون جمعیت دنیا، بعد از پیروزی خودش، خدا را شکر می‌کند و دستش را به آسمان بلند می‌کند یا سجده می‌کند، این را دست‌کم نگیرید؛ این پیام معنویت را در دنیا پخش می‌کند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۸۳/۷/۱۴)؛ و در جای دیگری اشاره دارند که آن خانم جوانی که با چادر می‌رود روی سکوی قهرمانی، نشان می‌دهد که در مقابل هجمه‌های قابل رؤیت و غیر قابل رؤیت که به این‌چنین کاری در دنیا از سوی مراکز ضد فرهنگ و ضد دین و ضد عصمت و پاکیزگی صورت می‌گیرد، مقاوم است (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۳/۱۱/۱).

قهرمان‌ها زیر چشم‌اند. شما می‌توانید الگوی صلاح و نجابت و شرافت و طهارت باشید؛ رفتارتان را در بیرون میدان قهرمانی و میدان ورزش هم جوری تنظیم کنید که با آن رفتار خوبی که در میدان ورزش دارید تطبیق کند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۳۹۷/۷/۲).

نتیجه‌گیری

هویت ملی از مهم‌ترین، مشروع‌ترین و فراگیرترین انواع هویت اجتماعی و جمعی محسوب می‌شود به‌گونه‌ای که راهبری یک «ما»ی جمعی خود را متعلق و متعهد به نمادهایی چون سرزمین، تاریخ، زبان، دین، دولت و ادبیات ملی می‌داند. نوآوری و بازسازی فناوری نرم عمدتاً حاصل تغییراتی در سبک زندگی (فرهنگ)، ارزش‌ها، سطح نیاز و الگوی تفکر است تا رقابت مستقیم با سایر فناوری‌ها. وجه تمایز نوآوری در فناوری نرم و سخت، آن است که در فناوری نرم، نوآوری قویاً توسط قواعد بازی، نظام‌ها، قوانین، مقررات و سیاست‌ها محدود می‌شود قدرت نرم حاصل از هویت ملی و فناوری نرم توان به دست آوردن خواسته‌ها از راه ایجاد جذابیت و اقناع است که این کار از راه جذابیت‌های فرهنگی، ایده‌های سیاسی، تولید علم و فناوری و جز آن انجام می‌شود

در این مقاله سعی شد چارچوب مفهومی هویت ملی با رویکرد فناوری نرم در مورد فهم اصول ارتقاء هویت ملی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای مورد توجه قرار بگیرد. تحلیل یافته‌های کیفی مبین آن است که اکثریت افرادی که در شناخت هویت مردم صحبت کردند خیلی سابقه تاریخی ایران و خصوصیات فرهنگی ملت ایران توجه تحسین‌آمیز نداشته‌اند درحالی‌که آیت‌الله خامنه‌ای در بازخوانی هویت ملی ایرانیان؛ با خلاقیت برآمده از فناوری نرم، ملت ایران را مردمی آزاد و عزتمند می‌داند. در قدرت نرم برآمده از هویت ملی ایرانیان آیت‌الله خامنه‌ای معتقدند که ما می‌توانیم این هویت ملی را بازسازی کنیم و می‌توانیم به یک مردم نوآور، فناور و آبرودار جهانی تبدیل شویم. هویتی که آیت‌الله خامنه‌ای با مسئله‌شناسی و راهبردشناسی متخذ از ادبیات فناوری نرم در نظر می‌گیرند یک نگاه طیفی و فازی است که از دوست داشتن ایران و وطن و توجه به ارزش‌های انسانی و اسلامی به هویت انقلابی دارای عقلانیت و معنویت و عدالت

می‌رسد. حکمرانی نرم مدنظر آیت‌الله خامنه‌ای با تأکید بر مقولات هویت ملی، توجه جدی به هویت مردم‌سالاری دینی، صلح، مقاومت و پایداری است که با صلح تحمیلی و جنگ تحمیلی مقابله می‌نماید.

ارتقاء هویت ملی در بینش آیت‌الله خامنه‌ای با رویکرد فناوری نرم، متضمن بینشی امیدآفرین بر پایه باور به بزرگی ملت ایران و قوی بودن کشور و توجه به ثروت فرهنگی و تمدنی ایران اسلامی است. از دیگر لوازم ارتقاء هویت ملی در نگاه آیت‌الله خامنه‌ای توجه به اصول اقتدار و رشد علمی، تبعیت از امام و اصول جمهوری اسلامی، استقامت، وحدت و انسجام داخلی و همچنین توجه به الگوهای قهرمانی و اثرگذار ایرانیان و بهره‌مندی از فرهنگ و زبان فارسی و مفاخر فرهنگی است. البته برنامه‌ریزی و اقدام مبتنی بر خرد جمعی مکمل اصول مذکور خواهد بود.

با این عناصر معناساز، حکمرانی نرم و قدرت نرم ملت و نظام جمهوری اسلامی ایران هویت ملی خود را در مسیر پیشرفت و استقلال فراگیر قرار خواهد داد و به‌درستی باید بر فرمایش آیت‌الله خامنه‌ای صحه گذاشت که ایشان در سومین پیام تلویزیونی بعد از تهاجم رژیم صهیونی در جنگ ۱۲ روزه، ملت ایران را ملتی بزرگ و ایران را کشوری قوی، پهناور و برخوردار از تمدن کهن و ثروت فرهنگی و تمدنی صدها برابر بیشتر از آمریکا و امثال آن خواندند و در ادامه تأکید کردند: ملت ایران عزیز و پیروز است و عزیز و پیروز خواهد بود و به توفیق الهی عزت و شرف آن محفوظ خواهد ماند (خامنه‌ای، بیانات: ۱۴۰۴/۴/۵).

فهرست منابع:

- اکبری، ایمان و عبدالحسین زاده، محمد (۱۴۰۲) گزارش ابزارهای نرم حکمرانی و نقش آن‌ها در ارتقاء نظام قانون‌گذاری، مرکز پژوهش‌های مجلس.
- جنکینز، ریچارد (۱۳۸۱) هویت اجتماعی، ترجمه تورج یاراحمدی، تهران: شیرازه.
- حاجیانی، ابراهیم (۱۳۷۹) تحلیل جامعه‌شناختی هویت ملی در ایران و طرح چند فرضیه، فصلنامه مطالعات ملی، سال دوم شماره ۵، ۱۹۳-۲۲۸.
- حاجیانی، ابراهیم (۱۳۸۸) جامعه‌شناسی هویت ایرانی، تهران: پژوهشکده تحقیقات استراتژیک، موسسه انتشاراتی کمیل.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۹) طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، صهبا.
- رجایی، فرهنگ (۱۳۸۵) هویت ایرانیان امروز ایفای نقش در عصر یک تمدن و چند فرهنگ، تهران: نشر نی.
- رهبر، عباسعلی (۱۴۰۲) -درآمدی بر هویت ملی در اندیشه‌ی آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
- رهبر، عباسعلی و نادری، حسین (۱۴۰۳) انقلاب اسلامی و تحول در هویت ملی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای، نشریه مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی، سال دوم شماره ۴، ۵۷-۹۱.
- رهبر، عباسعلی و نجات پور، مجید و موسوی نژاد، مجتبی (۱۳۹۴) قدرت نرم، انقلاب اسلامی ایران و بیداری اسلامی، پژوهش‌های راهبردی سیاست، سال چهارم، شماره ۱۴، ۹-۳۹.
- زویینگ، جین (۲۰۰۵) فناوری‌های نرم؛ انواع و ویژگی‌ها (بخش سوم) ترجمه اندیشکده صنعت و فناوری (آصف) ناشر: مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی - مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
- ظهیری، علیرضا (۱۳۹۰) چیستی هویت ملی، مجله علوم سیاسی، سال هشتم شماره ۲۹، ۶۹-۹۰.
- قرائتی، محسن (۱۳۸۳) تفسیر نور تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، چاپ یازدهم.

- گل محمدی، احمد (۱۳۸۱) جهانی شدن، فرهنگ و هویت، تهران: نشر نی.
- گیدنز، انتونی (۱۳۷۷) پیامدهای مدرنیت، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نشر مرکز.
- لوکمان، ت و برگر، پیتر (۱۳۷۵) ساخت اجتماعی واقعیت، ترجمه فریبرز مجیدی، تهران: انتشارات علمی فرهنگی.
- مرشدی زاده، علی (۱۳۸۶) نمادها و آیین‌ها در ایران پس از انقلاب و نقش آن‌ها در همبستگی ملی، فصلنامه مطالعات ملی، سال نهم، شماره ۳۶، ۷۳-۹۸.
- معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری (۱۳۹۷). درآمدی بر فناوری نرم، نشریه علمی، تخصصی، پژوهشی علوم انسانی و اجتماعی ویژه‌نامه‌ی فعالیت‌های ستاد توسعه‌ی فناوری‌های نرم و هویت‌ساز، پیش‌شماره، خرداد و تیر.
- نای، جوزف (۱۳۸۷)، قدرت در عصر اطلاعات از واقع‌گرایی تا جهانی شدن، ترجمه سعید میرترابی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- نجفی رستاقی، حیدر و عرب حسینی، نیما (۱۴۰۱) فراترکیب مطالعات حوزه فناوری نرم حرکت به‌سوی رویکردی نوین در حل مسائل اجتماعی و حکمرانی، فصلنامه سیاست‌نامه علم و فناوری، دوره ۱۲، ش ۳
- هال، استوارت (۱۳۸۳) هویت‌های قدیم و جدید، قومیت‌های قدیم و جدید، ترجمه شهریار وقفی‌پور، فصلنامه ارغنون ش ۲۴، ۳۱۹-۳۵۲.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی